

Березняк В.С.,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРИЧИНИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Будь-який акт деліктної поведінки так чи інакше виступає в якості результату впливу на суб'єкта певних детермінантів (причин, умов, корелянтів). Не є виключенням і суспільно небезпечні діяння, пов'язані з дискримінацією осіб з інвалідністю.

Для ефективного запобігання та протидії злочинності важливо своєчасно виявляти та нейтралізувати або усувати відповідні фактори злочинності. Дана теза знаходить своє підтвердження у п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію», згідно якого поліція (яка, нагадаємо, виступає в якості одного з основних суб'єктів запобігання та протидії кримінальним правопорушенням) відповідно до покладених на неї завдань виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення [1].

Одними з основних детермінантів, що впливають на вчинення суб'єктом кримінального правопорушення суспільно небезпечного діяння у вигляді дискримінації осіб з інвалідністю, виступають причини.

На сьогоднішній день під причинами злочинності розуміють такі явища суспільного життя, які породжують кримінальні правопорушення, підтримують їх існування, викликають їх зростання або зниження. Сфера дії причин – це насамперед стадії мотивації й ухвалення рішення, коли йдеться про формування мотиву, мети, визначення шляхів її досягнення саме як злочинних [2, с. 46].

Отже, причини злочинності – це ті безпосередні чинники, які прямо впливають на вибір суб'єкта кримінального правопорушення вчинити суспільно небезпечну поведінку.

У кримінології існує ряд позицій щодо кількості та змісту причин вчинення тих чи інших злочинів та кримінальних проступків. Так, наприклад, О.М. Гумін виокремлює наступні причини насильницьких злочинів:

- 1) недоліки сімейного та шкільного виховання;
- 2) нерозвиненість сфери дозвілля;
- 3) алкоголізація і наркотизація молоді;
- 4) деградація вітчизняної культури на тлі експансії кримінальної

культури з культом насильства та індивідуалізму;

- 5) негативна роль засобів масової інформації;
- 6) криза ідеології, моральності;
- 7) політична та економічна кризи;
- 8) соціальна нерівність;
- 9) втрата авторитету батьків, закону, влади;
- 10) неефективне функціонування правоохоронної системи; нездатність держави ефективно контролювати незаконний обіг зброї;
- 11) нерозвиненість системи віктимологічної профілактики злочинів [3, с. 227].

Більшість з них можна поширити на дискримінацію за ознакою інвалідності. Так, до таких детермінантів можна віднести:

1. *Недоліки сімейного та шкільного виховання.* Саме під час дошкільного та шкільного часу інтенсивно формується особистість. Людина поглинає знання, навички та моделі поведінки від членів своєї родини та шкільних вчителів. Тому не донесення до дітей під час їх виховання принципів поваги до людини, гуманізму, рівності, толерантності тощо призводить до того, що вона (дитина) стає уразливою для впливу на свідомість згаданих вище стереотипів та упереджень, що формують в подальшому дискримінаційну поведінку.

2. *Алкоголізація та наркотизація молоді.* Названі чинники сприяють тому, що підлітки обирають для себе маргінально налаштовані компанії людей, які замінюють наявні уявлення про добро, зло, честь, гідність, повагу до особи, толерантність на вигадані антисоціальні наративи. Крім того, алкоголь, наркотичні та інші психотропні речовини підштовхують їх до обрання кримінально протиправної стежки.

Наслідком вищевикладених факторів стає те, що людина перетворюється на асоціальний елемент, для якого вчинення актів дискримінації за різними ознаками (у тому числі за ознакою інвалідності) є способом самовираження, демонстрації оточуючим своїх маргінальних поглядів.

3. *Деградація вітчизняної культури на тлі експансії кримінальної культури з культом насильства та індивідуалізму.* Не рідко у вітчизняній та міжнародній культурі демонструються акти пропаганди насильства та аморального способу життя. Крім того, в багатьох сучасних творах мистецтва (особливо у телевізійних фільмах) особи з інвалідністю виставляються в образі невдах, над якими кепкують, яких принижують або навіть зневажають.

У результаті цього в глядачів (особливо з числа підлітків) формується стійке враження, що особа з інвалідністю – це неповноправний член суспільства, який не заслуговує на користування рівними правами з іншими громадянами, а вчинення відносно них дій дискримінаційного характеру – цілком прийнятна модель поведінки.

4. *Негативна роль ЗМІ.* Людей з інвалідністю можна описати

(принаймні у ЗМІ) як непомітну меншість, хоча велика кількість населення має фізичні чи ментальні вади і про них протягом останніх років майже не згадують ЗМІ. Більше того, коли у ЗМІ з'являються чи згадуються люди з інвалідністю, вони майже завжди грають роль, що відповідає усталеним у суспільстві стереотипам [4, с. 43].

Змінити ситуацію може проведення спеціальної навчально-роз'яснювальної кампанії у ЗМІ, в ході якої буде наголошено на необхідності дотримання принципів гуманізму, поваги до особи, рівності, терпимості, свободи віросповідання тощо. Важливо демонструвати, що особи з інвалідністю – це повноправні члени суспільства, які не тільки потребують догляду (що, безперечно, важливо), але і приносять користь (наприклад, висвітлення успіхів у трудовій діяльності осіб з даною ознакою тощо).

5. *Криза ідеології, моральності, втрата авторитету батьків, закону, влади.* Перелічені фактори так чи інакше впливають на молоде покоління громадян, які все частіше починають користуватися принципом «виживає сильніший». Особи з інвалідністю у такому випадку розглядаються як «білі ворони», слабка ланка, а відтак вчинення дискримінації за ознакою інвалідності для них не є чимось аморальним, навпаки – такі дії стають частиною світогляду.

6. *Неефективне функціонування правоохоронної системи.* Революція Гідності продемонструвала, що українці – європейський народ, який прагне до європейських цінностей та стандартів життя. Як наслідок, з 2014 р. в Україні було запущено процес реформування правоохоронних органів який супроводжувався ліквідацією окремих органів виконавчої влади (наприклад, міліція) та створенням ряду нових (Національна поліція України, НАЗК, НАБУ, ДБР тощо).

Подібні перетворення сприяли підвищенню рівня протидії злочинності та збільшенню рівня довіри населення до правоохоронних органів. Не дивлячись на це, факти низькоефективної роботи представників правоохоронних органів через низку об'єктивних та суб'єктивних причин продовжують фіксуватися (хоча, без сумніву, з меншою частотою таких випадків) [5, с. 157].

З викладеного вище слідує, що на сьогоднішній день існує цілий комплекс причин дискримінації за ознакою інвалідності, серед яких можна виокремити: недоліки сімейного та шкільного виховання; алкоголізацію та наркотизацію молоді; деградацію вітчизняної культури на тлі експансії кримінальної культури з культом насильства та індивідуалізму; негативну роль ЗМІ; кризу ідеології, моральності; втрату авторитету батьків, закону, влади; недостатньо ефективне функціонування правоохоронної системи та ін.

Перш ніж розробити план заходів із запобігання дискримінації за ознакою інвалідності, необхідно ретельно проаналізувати всю сукупність детермінантів та їх вплив на деліктну поведінку суб'єкта кримінального правопорушення. Відтак, перспективним напрямком подальших досліджень

вважаємо розгляд умов та корелянтів дискримінації осіб з інвалідністю.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 03.08.2022 р.).
2. Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
3. Гумін О.М. Характеристика деяких причин та умов вчинення насильницьких злочинів у сім'ї у стані агресивної поведінки. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 813. С. 225-231.
4. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник. За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової – Еннс О.В. / Кол. авторів: Байда Л.Ю., Красюкова – Еннс О.В., Буров С.Ю., Азін В.О., Грибальський Я.В., Найда Ю.М. К., 2012. 216 с.
5. Запобігання та протидія дискримінації в Україні. Множинна дискримінація : навчальний посібник / [В.С. Березняк, А.В. Демичева, Р.А. Каторкін, В.П. Мороз, В.В. Рец, В.М. Руфанова, В.В., Черниш М.О., Шаблистий, С.І. Шевченко, О.С. Юнін; за ред. д.ю.н., доцента, Заслуженого юриста України А.Є. Фоменка]. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2022. 232 с.

Шарлай Анастасія Анатоліївна
*здобувача вищої освіти 2 курсу
факультету підготовки фахівців для
підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Логінова Марина Вікторівна
*викладач кафедри цивільного права
та процесу Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ*

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Розвиток сучасного цивільного права характеризується новими теоретико-методологічними підходами, які дозволяють виявити та об'єктивно оцінити ті чи інші аспекти інститутів, що входять у цю галузь права [2].

Право на недоторканність приватного життя означає можливість відокремлення приватного життя, самостійно вирішувати все питання особистого життя та заборона втручання третіх осіб, крім випадків, передбачених законом чи узгоджених із громадянином.